

A távolság rétegei Györfly Ákos:
Nem mozdul
Magvető, Bp., 2007.

A könyv borítóján egy XV. századi festmény részlete. Angyal lebeg a levegőben, alatta a fehér felirat: *Nem mozdul*. A kép alján egy kéz, amely áhítatosan az égi lény felé nyúl. (Nem éri el.) A fedelet szétnyitva megláthatjuk a kép másik felét, a moccsatlan, örökéletű hírhozó ellenpontját: emberek csoportja. A mozgás, a halandóság, a változás világa.

A mozdulatlan, az időnek nem kitett létezés az európai kultúrában (is) a magasabb rendű lét jele. Közhely, hogy a mondhatatlan, szavaknak nem kitett lét megidézése a költészet dolga. A könyv borítóképén, az angyal hátterében hegyek, előttük egy tó. A tó partján templom. Egymásba rétegződik város és természet, templom és fa, víz és levegő, inneni és túli. A rétegek metszéspontjában áll a szerző, aki minderre reflektál, aki Rilkével szólva *bensőbb remegéssel* érzi a tájat, és híradását most útra bocsátja. (Vajon véletlen vagy tudatosan ironikus gesztus, hogy a hátsó fülszöveg helyén látható Györfly-portré – a könyvet nyitogatva-csukogatva – belenézhető az angyal figurájába? Ezt indokolná *Az angyal arca* című vers utolsó másfél sora: „...csak az arcod ne kelljen / látnom többé, az angyal világitó arcát, magamat.”)

Az angyali tájkép már felületi szinten is jogos. Ezek a versek nagyrészt a táj élményéből bomlanak ki. A táj, a természet a mozgás, a pusztulás-megújulás világa. A költő előbb tárgyilagos hangon megcsendíti az élményt. „A menedékház teraszán pipázom. / A közeli forrás hangja, ahogy veri / a vékony vízszög a rozsdás ereszarabot. / Épp a völgy fölött a nap, a szekérút / közepén felenged a sár...” Ezután általában elindulunk arrafelé, ahol az lakozik, ami nem mozdul. Ahol *minden nem mozdul*. Itt nyeri el értelmét minden leírás. Györfly versirányát transzcendensnek mondanám, ha nem lenne nagyon terhelt ez a fogalom, ha lehetne valamit transzcendensnek mondani, ha a transzcendenst lehetne mondani. (Elég baj már az is, hogy neve van. Ráadásul itt a belső transzcendensről van szó, amiről beszélni végképp hülyeség.) A váltás, pontosabban az átsiklás a képek mélyebb értelme felé gyakran két-három soron belül megtörténik: „Fűzfához láncolt ladik. / Olyasmiből meríteni erőt, / ami nem létezett soha...”

Nem véletlenül toltam vízre a ladik képét. Ebben a kötetben ugyanis a víz az úr. Alig van olyan vers, amelyben ne lenne eső, tócsa, folyó vagy tenger. Tarr Béla filmje, a *Kárhozat* jut eszembe. Az örök, súlyos eső, amely mossa, áztatja a halandók világát. (Mire a

kötetet végigolvassuk, elázunk. Eztán talán másképp kirándulunk, másképp látunk. Ezután az öntözés után talán más lesz ugyanaz a táj.)

Tarr Béláról eszembe jut, hogy Györfly verseit olvasva némelyek rögtön Krasznahorkait kiáltanak. Krasznahorkai hatása valóban letagadhatatlan. De szó sincs epigonizmusról, netán utánérzésről. A mondatfűzés vagy a képek drámai iránya olykor a Krasznahorkai-prózára emlékeztet, de ezt csak akkor érdemes előrángatni, ha a kötet olvasva nem jut eszünkbe semmi más. Ezek a mondatok nem fonják gúzsba az olvasót, nem keltik a megváltozhatatlanság érzetét. Pontosabban: nem úgy keltik. Itt nem a fátum hangja szól, hanem a természetadta öröm és a lélek borzalmi oldják, színezik át egymást. Pasztell. Ha mindenáron egymásra akarjuk vonatkoztatni a Györflyt és Krasznahorkait, a két – egyébként jó barátságban lévő – szerzőt, akkor azt mondhatjuk: Györfly lírája Krasznahorkai prózájának levegőperspektívája.

Levegőperspektíva. Ez a szó jutott eszembe, amikor először elgondolkoztam erről a kötetéről. Tudjuk, mit jelent a kifejezés a képzőművészetben. Az egyre távolabbi tájakat firtató tekintet elől folyamatos átmenetben egyre kérlelhetlenebb fátyolzöld pára burkolja be a távlatot. A festők ezt sokáig nem látták. (A könyvborító festményén sincs még nyoma.) Vagy nem tudták lefesteni, ami ugyanaz. A levegőperspektíva felfedezése óta az ember másképp látja a tájakat. Már olyasvalaminek látja, ami határfelületét képezi a körénk záródó látható világnak. Az elhomályosuló rétegekbe belefáradó, megroskadó tekintetből egy másfajta látás támad fel. Ez egy olyan túli, beláthatatlan enyészpontba hal bele, amely titokzatos módon a táj erővonalainak célja és alapja.

Ez a halálpontot – Györfly Ákos költészetének centrumát – akkor érhetjük el, ha belső tekintetünket engedjük végigsiklani azokon a tájakon, amelyeket a kötet bejár, majd hagyjuk, hogy *arra enyésszen, amerre akar*. Ha jó irányba vagyunk akaratlanok, megérezhetünk valamit abból, amit a megismerés levegőrétegei elfednek. Ezek a versek áthullatnak bennünket a megismerésen. A *Mi lenne az* című versben például ez áll: „...Értelmetlen szavakat kiabálni / a sziklaszirtről a túlparti / hegyeknek, olyan szavakat, / melyeknek csak ezen a helyen, / erről a helyről kiabálva / van értelmük, két ember / az esőfelhők közt, a fölējük / boruló otthontalanságban, / tétjüket vesztett mozdulatokkal, / csinálhatnánk az ellenkezőjét / is, de mégis mi lenne az.”

Ha abból indulunk ki, hogy alapvetően kétféle versakarási lehetséges: a klasszikus és a romantikus, akkor megállapíthatjuk, hogy Györfly versakarási alapjaiban romantikus. A romantika előtti korok költői abban a parmenidészi állapotban érezték otthon magukat,

amelyben létezés és gondolkodás azonos. Ez még akkor is így van, ha az erre felelő héraikleitoszi elv, miszerint háború (vita) mindenképpen atyja, a kezdetektől fogva jelen van az európai gondolkodástörténetben. Hiszen a dolgok örök változásának tana már Héraikleitosz felfogásában is – amennyire ez töredékeiből megállapítható – ugyanabba a logosz-tanba illeszkedik. Ez a logosz-tan pedig a dolgok rendjének, a dolgok elgondolásának és a dolgokról való beszédnek a mindig is előfeltételezett egységén nyugszik. Mindez végső soron az én belső nyugalmán (Kanttal szólva: az appercepció eredeti egységén), transzparenciáján alapul.

A romantikában ez a nyugodt léthelyzet felborul. Az én kitörő magja ketrecéből, a sötét végtelenbe húz, és – paradox módon – eksztázisában talál új otthonra. Már csak akkor érzi a létet, ha az nem esik egybe a gondolkodással, és megfordítva. Megszületik az elvágyódás embere. Az ő lelke vágyaira vetül ki, és az elérhetetlenség az útja. Az élet nem más, mint az elértből az elérhetetlen felé való távolodás. A létezésből a gondolkodás felé. Az új ember nem véletlenül kapja Spenglertől a *fausti ember* nevet. Faust ördögi szerződésének lényege, hogy abban a pillanatban, ahogy az útra vetett fausti lélek célhoz ér, halott. A megismerhetetlen, a befoghatatlan lét felé távolodva születnek a versek. Például a *Hideghegy*: „Helyek után sóvárogsz. / Kilépve az ég alá, valamelyest / enyhül a szorongás. // Elnézni, ahogy szétfoszlik a felhő, / ami néhány másodperce még eltakarta / a napot. // Úgy tűnik, nem vagy sehol. / Légy száll a papírra, nagyobb, mint / bármelyik betű.”

Ahogy a fülszöveg-író megjegyzi, ez a kötet sajátos összegzés: az elmúlt tíz évben megjelent versek továbbírt verzióit tartalmazza. A változtatások nem durvák: néhány törölt szó, esetleg mondat, feszesebbre rántott szemantika, gatyába rázott szintaxis. Nem szeretem, amikor költők régebbi verseiket újraírják. Az rendben van, hogy így – mint esetünkben is – ütősebb művek születnek, de a javítgatásnak egyrészt az az ára, hogy a kijavított versek vázlattá, az ekképp kiaknázott korábbi kötetek pedig vázlattömbbé silányodnak, másrészt pedig az olvasóban feltámad a gyanú, hogy a kötetet jobb híján valamivel gyorsan meg kellett tölteni. (Szerencsés vagyok: a szerzőt évek óta ismerem, ezért a mondanivaló hiányának, azaz a gondolatlanságnak gyanúja engem elkerült. De a kötetet nyilván többen fogják olvasni olyanok, akik nem Győrffy Ákos barátai.)

Mindent összevetve a könyvhét verstermése legizgalmasabb kötetének érzem a *Nem mozdult*. A nyeglén prózai, hétköznapi ügyekkel bibelődő, magukat posztmodernnek érző költők között van valaki, aki még tudja, hogy a földön bukácsolva időnként föl kell nézni az

égre, különben pofára esünk. És miközben a sáros görgyök közt gyötrődik, *együttal* föntről, eksztázisban látja magát. „Az első pillanat már az elmúlás első pillanata. / Megállok, hátranézek. A kanyar, ahol néhány / perce jártam. A kanyar egy szelete a fák között. / Megpróbálom elképzelni magam a kanyarban. / Innen nézni, ahogy ott megyek. Utoljára érinteni / meg mindent. Soha többé nem érint ugyanígy az / a fény a fákon. A gyertyának csillogó ezüstjén. / Egy gyertyán törzsére gondolni. Egy rajzolatra. / Egy arc próbál kiszabadulni onnan. Egy kéregarc. / Se itt, se ott. Vagy itt is és ott is. Az arc befelé és / kifelé néz. Bezárva és kizárva. Az ajtóban állok, / ebben a sosemvolt életben. Bezárva és kizárva. / Innen nézem, ahogy ott megyek.”

Hogy is mondta Füst Milán? Vers az, ami egy egyszerű képből indul, aztán emelkedni kezd, egyre magasabbra, egészen a fészkes fenébe. Győrffy verseiben adott egy táj vagy történet. A megfigyelés éles, a leírás pontos. Mikrofontók egy horgonylánchoz csapódó uszadékfáról, a vizes páfránylevelekről. Aztán a kép elindul, figyelmünkben érzelmi csatornát keres. Amikor megtalálja, gyönyörűen elvesztünk. Elért bennünket a fájdalom, a semmi felé fordulunk, és belenézünk szédítő kútmedyébe: „Úgy érzed, mindig épp máshol történik valami. / Hogy a jelenléted tesz valótlaná minden helyszínt. / Hogy épp rajtad átszűrődve válik semmivé az, / ami van. Hogy kamera vagy, amibe nem fűztek / filmet, csak forog, forog, berreg üresen”. Ezek a versek arrafelé tapogatóznak bennünk, amerre élünk. Olyan vidékeket barágonak be, ahol egy pillanat éveket renget meg. Megértetik velünk, hogy csak a pillanat érti a végtelent. Követve útjuk olyan belső tájakat sejtethetünk meg, amelyek levegőperspektíváját egyébként rendre elfújja belőlünk sarkvidéki légtömegek.

Végh Attila

Előzetes a PoLiSz szeptemberi számából

Papp Vilmos dr. Soos Gézára emlékezik • Bartus-Dobosi László tanulmánya báró Eötvös József és a sajtó viszonyáról • Juhász Ákos László drámája Wass Albert A funtineli boszorkány című regényéből • Boda László, Debreczeni György, Fábian Emese, Kaiser László, Szabó Imre, Turcsány Péter, Urbán Gyula, Ványai Fehér József, valamint Sigri Mitra Gaini versei • Bene Zoltán, Lukács János, Nyíri Péter novellái • Jean Baudrillard értekezése a fényképezésről • Madarász Imre az Eötvös-kollégiumról • Czegő Zoltán, Németh Henrik könyvkritikái • Kabdebó Lóránt Turcsány Péter verseskötetéről • Balázs Sándor Muzsnay Ákos grafikusművészről